

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 10/1993.
ZAGREB, 1996.

Prilozi

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 10.
Str./pages 1-164, Zagreb, 1996.

Časopis koji je prethodio

Prinosi 1. 1993.

Prilozi 2. 1985 3 - 4. 1986 - 1987 5 - 6. 1988 - 1989 7. 1990 8. 1991 9. 1992

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU

Adresa uredništva/Address of the editor's office

Institut za arheologiju

Hr - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68

Telefon/phone ++385/01/611-98-84 i 537-669; fax ++385/01/611-98-84

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

ŽELJKO TOMIČIĆ

Redakcijski odbor/Editorial committee

KORNELIJA MINICHREITER, Zagreb

IVANČICA PAVIŠIĆ, Zagreb

ŽELJKO TOMIČIĆ, Zagreb

Urednici

MARIJA BUZOV, Zagreb

ZORKO MARKOVIĆ, Koprivnica

ZDENKO VINSKI, Zagreb

Članovi

Prijevod na engleski/English translation

BARBARA SMITHE-DEMO i GORAN HORVAT

Prijevod na njemački/German translation

BRANKA OUNJEC

Dizajn/Design

ROKO BOLANČA

Lektura/Language editor

NIVES OPAČIĆ

Korektura/Proofreaders

KORNELIJA MINICHREITER, Zagreb

IVANČICA PAVIŠIĆ, Zagreb

ŽELJKO TOMIČIĆ, Zagreb

Grafička priprema/DTP

OTVORENO SVEUČILIŠTE, Odjel za izdavaštvo, Zagreb, Ulica grada Vukovara 68

Tisak/Printed by

Tiskara "STUBA", Zagreb, Boškovičeva 18

Naklada/Circulation

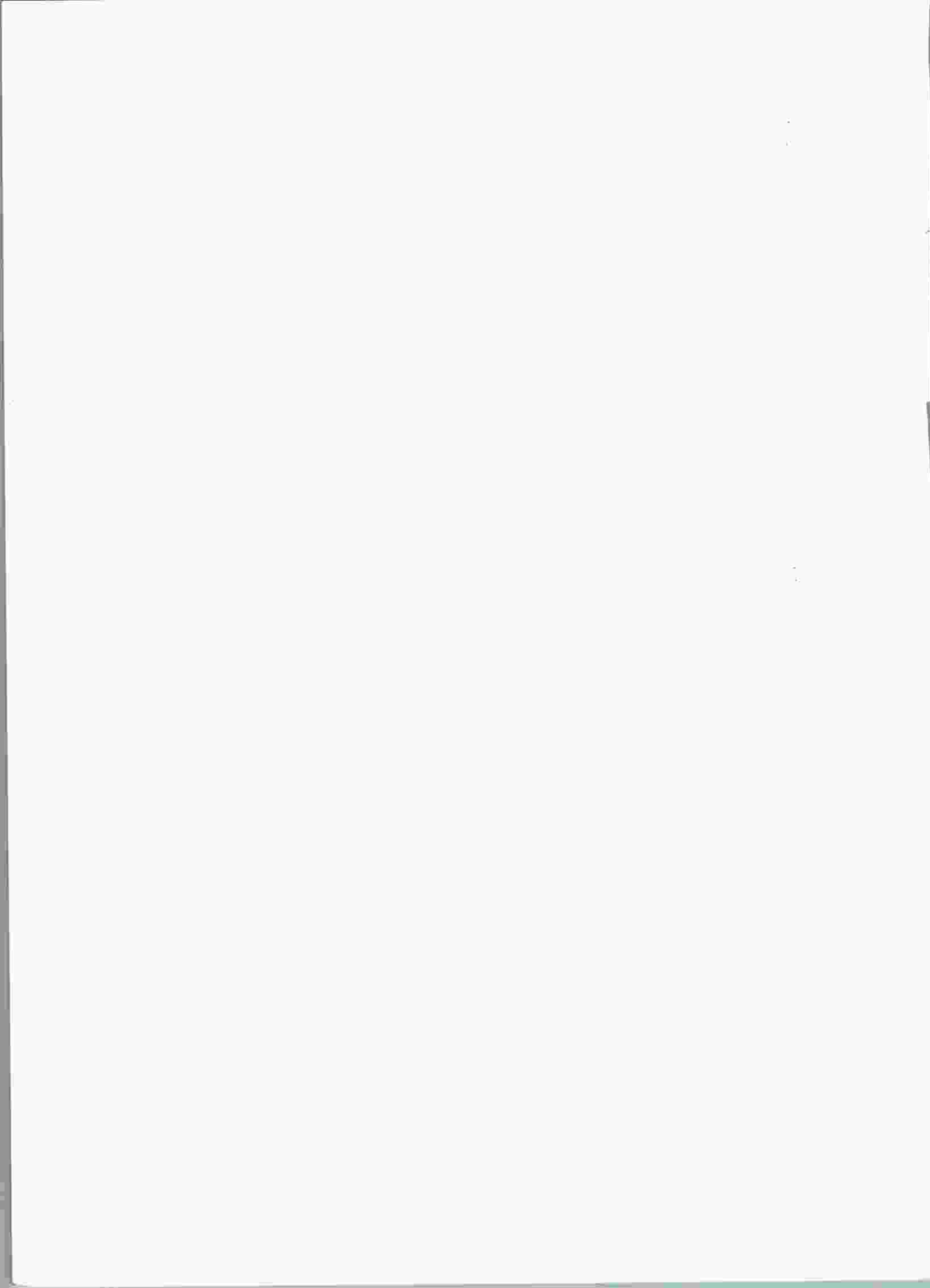
600 primjeraka/examples

Časopis izlazi jednom godišnje/Annual

Članci iz časopisa *Prinosi* i Prilozi su referirani u sekundarnim časopisima *GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz* i *Bulletin del l'Association internationale pour l'étude de la mosaïque Bibliographie, Centre national de la recherche scientifique (CNRS), Paris.*

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

- 5 Akademik Duje Rendić-Miočević (1916-1993.)
- Izvorni znanstveni radovi**
- 7 KORNELIJA MINICHREITER
Slikana keramika starčevačke kulture iz Pepelane u sjeverozapadnoj Slavoniji
- 23 IVANČICA PAVIŠIĆ
Kasnobrončanodobni nalazi s područja Virovitičko - podravske županije
- 35 JASNA ŠIMIĆ
Nalazišta Daljske grupe u Daljskoj planini - Prilog proučavanju brončanog i starijeg željeznog doba u sjeveroistočnoj Hrvatskoj
- 47 MARIJA BUZOV
Segestika i Siscija - topografija i povijesni razvoj
- 69 ZDENKO BURKOWSKY
Nekropole antičke Siscije
- 81 REMZA KOŠČEVIĆ
Nekoliko primjeraka staklene bižuterije iz rimskog razdoblja
- 93 HERMINE GÖRICKE - LUKIĆ
Skupni nalaz antoninijana Galijenova vremena iz Osijeka
- 103 ŽELJKO TOMIČIĆ
Na tragu Justinijanove rekonkviste. Kasnoantičke utvrde na sjevernom priobalju Hrvatske.
- 117 GORANKA LIPOVAC-VRKLJAN
Prilog "čitanju" nekih od nalaza benediktinske opatijske crkve na Košljunu
- 131 JADRANKA BOLJUNČIĆ I ZDRAVKO MANDIĆ
Antropološka analiza kosturnih ostataka iz srednjovjekovnog groblja Zvonimirovo kod Suhopolja (Hrvatska)

Contents/Inhaltsverzeichnis

- Akademik Duje Rendić-Miočević (1916-1993.)*
- Original scientific papers**
- KORNELIJA MINICHREITER
Bemalte Keramik der Starčevo-Kultur aus Pepelana in Nordwestslawonien
- IVANČICA PAVIŠIĆ
Spätbronzezeitliche Funde aus dem Areal des Virovitica- und Draulandkomitats
- JASNA ŠIMIĆ
Fundorte der Daljgruppe in Daljska planina - Ein Beitrag zur Erforschung der Spätbronze - und der älteren Eisenzeit im Nordosten Kroatiens
- MARIJA BUZOV
SEGESTIKA und SISCIA - Topographie und geschichtliche Entwicklung
- ZDENKO BURKOWSKY
Die Necropolen der antiken Siscia
- REMZA KOŠČEVIĆ
Einige Exemplare der Glassbijouterie aus der römischen Epoche
- HERMINE GÖRICKE - LUKIĆ
Ein Hortfund von Antoniniani aus der Zeit des Kaisers Gallienus in Osijek
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Auf der Spur der Reconquista Iustiniana: spätantike Befestigungsanlagen an der Nordküste Kroatiens.
- GORANKA LIPOVAC-VRKLJAN
A Contribution to the Interpretation of some of the Benedictine Abbey Church Finds on the Island of Košljun
- JADRANKA BOLJUNČIĆ I ZDRAVKO MANDIĆ
Eine anthropologische Analyse der Skelettreste aus dem mittelalterlichen Gräberfeld Zvonimirovo bei Suhopolje (Kroatien)

Stručni radovi

- 149 TAJANA SEKELJ-IVANČAN
Analiza načina istraživanja srednjovjekovnih lokaliteta sjeverne Hrvatske

Prikazi

- 153 DUNJA GLOGOVIĆ
MAREK GEDL
DIE HALLSTATTEINFLÜSSE AUF DEN POLNISCHEN GEBIETEN IN DER FRÜHEISENZEIT. ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU JAGIELLONSKIEGO CMLXIX, PRACE ARCHEOLOGICZNE, ZESZYT 48. NAKLADEM UNIWERSYTETU JAGIELLONSKIEGO, KRAKOW 1991, 143 STR., 55 SLIKA U TEKSTU, SAŽETAK NA POLJSKOM.
- 154 MARJA BUZOV
DIADORA, sv. 13, Zadar 1991, stranica 384, zajedno s tablama, crtežima, planovima, tlocrtima, fotografijama i kartama.
- 159 Kratice

Professional papers

- TAJANA SEKELJ-IVANČAN
The Analysis of the Research Methods of the Middle Age Sites of the Northern Croatia

Book Reviews

Besprechungen und Anzeigen

Abbreviations / Abkürzungen

Marek Gedl

DIE HALLSTATTEINFLÜSSE AUF DEN POLNISCHEN GEBIETEN IN DER FRÜHEISENZEIT. ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU JAGIELLONSKIEGO CMLXIX, PRACE ARCHEOLOGICZNE, ZESZYT 48. NAKLADEM UNIWERSYTETU JAGIELLONSKIEGO, KRAKOW 1991, 143 str., 55 slika u tekstu, sažetak na poljskom.

Europska kultura žarnih polja sa svojim većim ili manjim regionalnim kulturnim specifičnostima bila je, kako autor piše u kratkom uvodnom poglavlju, podloga nastanku i razvitku halštatske kulture, koja donosi poznavanje željeza u Europu. Autor daje kratak pregled poznatih i prihvaćenih pogleda o prodoru Kimerana iz crnomorskih stepa u donje i srednje Podunavlje. Dodiri i sukobi sa starosjediocima uzrokovali su nastanak nove halštatske kulture, koja razvija i unapređuje dobivanje željeza, konjsku zapregu, na istočnoalpskom području rudarenje bakrene rude i soli itd. Ekonomsko raslojavanje i nastanak višeg društvenog statusa u vezi s tim ostavlja trag u bogatim i raskošno opremljenim pokopima u drvenim grobnim komorama. Cvatuća trgovina sjeverne Europe i Sredozemlja, posebno jadranske obale i Baltika, održava se starim prometnim putovima preko Moravske kroz Moravska vrata do Poljske. Izraženo djelovanje halštatske kulture u Šleskoj navelo je neke autore da tu pokrajinu uključe u izvorno halštatsko kulturno područje. Gedl, naravno, detaljnije obrađuje situaciju šleske grupe lužičke kulture. Dat je pregled stanja istraženosti pojedinih poljskih regija i navedena je novija arheološka literatura. Glavnina sadržaja knjige (od 13. do 97. str.) obrađuje halštatski import i halštatske utjecaje na domaću proizvodnju u Poljskoj. Napose se govori o brončanim posudama (str. 13), oružju i oruđu (str. 14), konjskoj opremi (str. 21), britvama i toaletnom priboru (str. 43), fibulama (str. 55), kopčama za pojas (str. 82), iglama (str. 84), ogrlicama i narukvicama (str. 88), staklenim perlama (str. 96) i keramici (str. 97), kao i o željezu na početku ranog željeznog doba u Poljskoj (str. 93). Treće je poglavlje posvećeno naseljima (str. 110), četvrto grobovima i pogrebnom obredu (str. 112), a u petom su poglavlju zaključna razmatranja (str. 118).

Obrađujući grupe predmeta, autor nastoji razlučiti čisti import bilo iz zapadnog bilo iz istočnog halštatskog područja, zatim onaj import kojemu je halštatska kultura bila samo posrednik da istakne one proizvode koji su nastali na domaćem tlu pod izravnim ili neizravnim

halštatskim utjecajem. Tu je distinkciju u nekim slučajevima teško provesti, što Gedl bez okolišanja čitatelju daje na znanje. Datacija se oslanja na opću podjelu halštatske kulture na stariju (Ha C) i mlađu (Ha D) fazu.

U starijoj je fazi posebno uočljiv jak utjecaj istočnohalštatske zone na šlesko područje kao i na pogranični jugozapadni rub Velike Poljske. Situle i poprečno narebrene ciste, dugački željezni ili brončani mačevi, željezne sjekire s ručicama, dijelovi konjske opreme, fibule, pojasne kopče i mnogi oblici igala istaknuti su kao istočnohalštatski uvoz. U lužičkoj se kulturi u to vrijeme naglo intenzivira obrada željeza, dolazi također do promjena u keramici šleske grupe. Pod istim se utjecajem mijenja nošnja i uvodi upotreba fibula i pojasnih kopči te igala s glavicom u obliku labuđeg vrata. Razmjerno je neznatno djelovanje halštatske kulture u pogledu naoružanja, izuzev pojačanog interesa za konjaništvo. U krugu lužičke kulture posebno je zanimljiva tradicionalna upotreba luka i strijele s brončanim ili željeznim vrškom. Autor priznaje da se o eventualnim kulturnim predmetima u lužičkoj kulturi koji bi bili ocijenjeni kao halštatski utjecaj ne može ništa konkretno reći, iako novi, strani motivi u ukrašavanju keramike (svastika, trokraka vitica, točkicama obrubljeni krug i sl.) mogu imati značenje simbola, dakle odražavati u stanovitoj mjeri nova religijska strujanja. Pogrebni se ritual (spaljivanje) pod halštatskim utjecajem u šleskoj grupi ne mijenja. S obzirom na dalji nesmetani razvitak lužičke grupe u Šleskoj i Velikoj Poljskoj, koja je očito dobro primila poticaje s juga, Gedl pretpostavlja da je u ovom porastu istočnohalštatskog importa riječ o naseljavanju manjih skupina obrtnika i trgovaca koji su vjerojatno pridonijeli procvatu šleske grupe u fazi Ha C. Nosioci ovoga prvoga vala istočnohalštatskih utjecaja u Poljskoj dolaze preko južne Moravske s područja Donje Austrije i zapadne Mađarske.

Import dugih mačeva, toaletnoga pribora i tuljaca za igle, nekih dijelova konjske opreme i nakita dolazi, međutim, iz južne Njemačke, odnosno kruga sjeverno-

bavarskoga halštata. Autor drži da je ovdje riječ o drugom valu halštatskih utjecaja koji nije istodoban s istočno-halštatskim, no i sam priznaje da se ta dva djelovanja ne mogu uvijek jasno razlikovati.

Nazadovanje šleske grupe i razaranje bogatih središta lužičke kulture (Strzegom, Wicina) pripisuje se skitskim provalama i uspoređuje se s istim događajima u Slovačkoj, no Gedl tvrdi da su šleski burgovi živjeli nekoliko desetaka godina dulje od npr. slovačkih Smolenica.

U fazi mlađe halštatske kulture situacija se u Šleskoj potpuno mijenja, i to u korist utjecaja zapadnohalštatskoga kruga. Komunikacije s istočnoalpskom provincijom prekinuta je, osjetno se smanjuje uvoz iz udaljenijih krajeva, npr. iz Italije, prestaje proizvodnja obojene keramike itd. U mlađem halštatskom razdoblju (Ha D) počinju se u Poljskoj proizvoditi fibule prema halštatskim predlošcima: tip Dabrowa, tip Wojszyce, lokalna varijanta čunastih fibula i fibula s ukrašenom nožicom itd.

Prihvatanje i variranje nekih modnih trendova npr. u odijevanju ili nužno poboljšanje i prilagodba oružja suvremenoj tehnici ratovanja, protok trgovačkih roba međunarodnog karaktera relativno se lako detektira u arheološkom materijalu. Kompleksna su npr. pitanja utjecaja na promjene pogrebnog ritusa ili ustrajanje na starim pogrebnim običajima usprkos značajnom priljevu kulturnih novina. Mnoge probleme koji bi uz to išli Gedl niti ne načine, držeći se u svojim promišljanjima egzaktnih pokazatelja u arheološkim nalazima. Situacija je slična s naseljima, njihovim planskim nastankom, kao kod burgova tipa Biskupin, koji navodno upućuju na izravne veze Poljske sa srednjom Italijom, no autor se ne upušta u spekulacije o karakteru tih veza ni o tome kako su se one odvijale u praksi. Knjiga Mareka Gedla vrlo je koncizno napisana i daje pregled starijeg željeznog doba u Poljskoj s gledišta povezanosti sa srednjoeuropskom halštatskom kulturom, pa će koristiti stručnjacima koji se posebno bave tom problematikom.

Dunja GLOGOVIĆ

DIADORA, sv. 13, Zadar 1991, stranica 384, zajedno s tablama, crtežima, planovima, tlocrtima, fotografijama i kartama.

Novi broj časopisa "Diadora", glasila Arheološkog muzeja u Zadru, sadrži četrnaest izvornih znanstvenih članaka (B. KIRIGIN, Faros prilozi topografiji antičkog

grada; B. NARDELLI, Le terrecotte figurate del Museo Archeologico di Venezia provenienti da Zara; S. ČAČE, Rim, Liburnija i istočni Jadran u 2. st.pr.n.e.; A. STARAC - R. MATIJAŠIĆ, Skupni nalaz amfora u Puli 1991. godine; N. CAMBI, Jedan antički portret iz Arheološkog muzeja u Zadru i recepcija stila rimskog republikanskog portreta na istočnoj obali Jadrana; S. GLUŠČEVIĆ, Kvadratične staklene boce s pečatom iz rimske luke u Zatonu; I. FADIĆ, Zadarska skupina liburnskih nadgrobnih spomenika tzv. liburnskih cipusa; M. KOLEGA, Portret žene u Arheološkom muzeju u Zadru; Z. BRUSIĆ, Nalaz posuda od niskometamorfne stijene na otočiću Frmiću kod Biograda i značenje ovog otočića u režimu plovidbe Pašmanskim kanalom; P. CHEVALIER, Les fosses d'autel paléochrétiennes en Dalmatie (Inventaire provisoire); Z. GUNJAČA, Cisterna starokršćanske dvojne bazilike na Srimi; B. MIGOTTI, Dekorativna ranokršćanska plastika jaderskog i salonitanskog područja. Temeljne osobine i međusobne razlike; A. MILOŠEVIĆ, Ranosrednjovjekovna naušnica s Garduna; P. VEŽIĆ, O centralnim građevinama Zadra i Dalmacije u ranom srednjem vijeku, zgrada jedan stručni rad (B. ILAKOVIĆ, Da li je rimska Kisa propala u more zbog potresa), te nekrolog (Š. BATOVIĆ, ANTE ČURKO (1902-1981), Riječ na posljednjem ispraćaju, u Ninu, 9. travnja 1981.).

Autor B. KIRIGIN u svojem radu "Faros - prilozi topografiji antičkog grada" (5-41) vrlo temeljito analizira sve dosadašnje prijedloge o veličini antičkog grada Farosa (Stari Grad na otoku Hvaru) od Š. LJUBIĆA, E. DYGVEVA, N. DUBOKOVIĆA-NADALINIA, B. GABRIČEVIĆA, M. NIKOLANCIJA, M. SUIĆA, M. ZANINOVIĆA te J. BARBIRA.

Autor razmatra i dosad nepoznate arhivske podatke, kojih je popriličan broj, slučajne nalaze, te arheološka iskopavanja. Na temelju svih podataka autor zaključuje da ni jedan prijedlog nema dovoljno pokazatelja koji bi sa sigurnošću govorili o veličini, izgledu, vremenu nastanka te vremenu odumiranja Farosa kao grada. Autor na kraju predlaže smjernice za daljna istraživanja. Rad je lijepo opremljen brojnim prilogima.

U radu B. NARDELLI, "Le terrecotte figurate del Museo Archeologico di Venezia provenienti da Zara" (43-54), obrađeno je sedam predmeta terakotne plastike koji su pohranjeni u Arheološkom muzeju u Veneciji. Predmeti su doneseni s ostalim arheološkim materijalom iz muzeja sv. Donata u Zadru tijekom Drugog svjetskog rata.

Malo podataka govori o podrijetlu ovih terakota, no pouzdano je da su pronađene na otocima Hvaru i Visu. Osim za žensku figuru (kat.br. I), postoje podaci da je pronađena u Starom Gradu na otoku Hvaru, dok za ostale